

Symposiumverslag Paul Jacobse

Systeemtherapie, jrg. 15, nr. 1, maart 2003, p. 55-57

Rubriek: Bijeenkomsten

Het Lorentzhuis 18 jaar: Eindelijk volwassen?

Symposium georganiseerd door het Lorentzhuis m.m.v. M. Andolfi, M. de Sterck en toneelgroep Oostpool op 18 september 2002.

Het Lorentzhuis viert zijn 18de verjaardag met een symposium in de stijlvolle 'Lichtfabriek' te Haarlem. Het thema is overgangsrutuelen, identiteitsontwikkeling en systeemtherapie. Tim Zwaan is onze gastheer en hij opent de dag met een spannend verhaal over de geschiedenis van het Lorentzhuis, waarbij hij, hoe kan het ook anders, de vergelijking trekt met een gezin. Het blijkt geen gewoon gezin te zijn. Logisch, want gewone gezinnen bestaan immers niet. Ieder gezin is uniek en heeft een eigen verhaal, zo ook het Lorentzhuis.

Het feit, dat de vraag gesteld wordt of het Lorentzhuis na 18 jaar eindelijk volwassen is, duidt erop, dat daar kennelijk onzekerheid over bestaat. Volgens Tim Zwaan wijst dit op een gestagneerde ontwikkeling en dat komt wel vaker voor in gezinnen met een geheim.

Gaandeweg worden wij ingewijd in 'Het geheim van het Lorentzhuis'. Ik twijfel nog of ik het wel aan u kan vertellen. Wellicht aan het eind van dit verslag.

Iedere cultuur kent haar eigen regels, patronen, rituelen en verbeeldingen met betrekking tot de overgang naar de volwassenheid. Niet alleen psychotherapeuten houden zich met deze boeiende thematiek bezig. Ook voor kunstenaars blijkt zij een onuitputtelijke bron van inspiratie. Na het openingswoord van Tim Zwaan worden we getraakteerd op het prachtige toneelstuk 'de Eierdans', gespeeld door toneelgroep Oostpool uit Arnhem (onder regie van Ignace Cornelissen.). Op komische en indringende wijze krijgen we te zien hoe moeilijk het losmakingsproces kan zijn.

Tijdens de discussie achteraf met de acteurs wordt duidelijk dat psychotherapeuten en kunstenaars ieder op eigen wijze met het onderwerp bezig zijn. De eersten lijken meer uit het onderwerp te willen halen dan dat de kunstenaar heeft bedacht. Die wil namelijk op de eerste plaats vooral het publiek aanspreken.

Na de lunch komt de antropologie aan het woord in de persoon van Marita de Sterck. Zij is docent jeugdliteratuur en antropologie aan de Bibliotheekschool te Gent. Onder de titel 'En het woord werd vlees' vertelt zij over overgangsrutuelen en volwassen worden binnen niet-westerse culturen. We worden aan de hand van dia's meegenomen op een rondreis langs diverse landen. Een voorbeeld: een menstruatieritueel in Congo. Een meisje wordt begeleid door de oudste vrouwen van de stam in de menstratiehut. De moeder van het meisje wordt daar geweerd. Zo wordt het meisje geleerd om afstand te nemen van moeder. In dit ritueel, evenals in de andere, spelen verhalen een belangrijke rol. Verhalen die door volwassenen aan jongeren worden verteld. Niet alleen over losmaking, maar ook over verbondenheid. Initiatieverhalen en rituelen zijn altijd pijnlijk. Deze aan de jongere opgelegde pijnen zijn nooit betekenisloos. Ze duiden op de zwaarte van het leven en tevens op de kracht van de mens. Naast pijn is er ook altijd plaats voor humor. De taak van de volwassenen is de jongere oog te geven voor de schoonheid van het leven. Ze geven woorden aan 'het nieuwe vlees'.

Jongeren worden daarbij uitgenodigd om eveneens met taal, beelden en verhalen te gaan praten om zo hun imaginaire leven met anderen te delen. Alle niet-westerse rituelen beklemtonen dat alleen door veel verhalen een stap in de verdere ontwikkeling gemaakt kan worden. Dit klinkt ons, gezinstherapeuten, natuurlijk als muziek in de oren.

Overgangsrutuelen zijn nagenoeg uit onze cultuur verdwenen. De eerste menstruatie zou bij ons hooguit worden gevierd met taart of een etentje. Onze afkeer van religie heeft daarin vast en zeker ook een rol gespeeld. De betekenis van de volwassene als opvoeder en verteller van verhalen is naar de achtergrond verdwenen. De jongeren voeden zichzelf op en de volwassenen proberen vooral zo jong mogelijk te blijven. Als boodschap neem ik mee, dat we veel kunnen leren van andere culturen over het vormgeven van de overgang naar de volwassenheid.

En dan is het woord aan Justine van Lawick, medeoprichtster van het jubilerende Lorentzhuis. Haar verhaal gaat over hechtings- en losmakingsprocessen in gezinnen. Ze vertelt hoe de ontwikkeling van de theorie? over hechting met verschillende fasen in haar leven interfereerden. Hoe ze enerzijds gefascineerd, anderzijds toch telkens gereserveerd bleef vanwege zowel de beschuldigende vinger naar moeders bij onveilige hechting van hun kinderen, als het determinisme van de theorie?. Haar aanvankelijke bezwaren zijn echter nu grotendeels weggenomen door recente publicaties van bijvoorbeeld Siegel en Fonagy. Ook een relatief verwijderde volwassene blijkt een betrouwbare hulpbron voor het kind te kunnen vormen. Belangrijker nog vindt zij dat nieuwe inzichten in de genbiologie het determinisme niet langer ondersteunen. Kandel, winnaar van de Nobelprijs voor geneeskunde in 2000, stelt met zijn onderzoek naar genetisch materiaal vast, dat dit levenslang manipuleerbaar is. De regulatie van de genexpressie blijkt omgevingsafhankelijk. Onder invloed van stress kunnen neuronale verbindingen afnemen en door leerprocessen kunnen zij toenemen. Een pleidooi voor psychotherapie. De veilige dan wel onveilige hechting wordt in verband gebracht met de mate waarin het mentaliserend vermogen of wel de reflectieve functie van het individu zich heeft ontwikkeld. De vragen die onderzoekers gebruiken om de reflectieve functie te meten blijken bijna zonder uitzondering circulaire vragen te zijn. Dit brengt Justine van Lawick tot een interessante stelling namelijk.: het circulair interview is een krachtig instrument om het mentaliserend vermogen van cliënten te stimuleren waardoor zij zich kunnen ontwikkelen tot individuen met een coherent zelfgevoel, een sociaal en moreel besef en met de mogelijkheid om affecten en impulsen te reguleren. Dit verhoogt de kans op een goed losmakingsproces tussen ouders en kinderen met behoud van een evenwicht tussen autonomie en binding. Het meten van de reflectieve functie zou kunnen worden gebruikt om therapeutische vooruitgang te operationaliseren. Nu geloofde ik altijd al in het nut van ons werk, maar die onverwachte ondersteuning vanuit de neuropsychologie voelt toch heel aangenaam.

Als sluitstuk van de dag slaagt het Lorentzhuis erin de kunstenaar en de psychotherapeut met elkaar te verenigen in de persoon van Maurizio Andolfi. Achttien jaar geleden was hij er ook. We zien hem nu 'live' aan het werk met een, geënceneerd, gezin met losmakingsproblematiek. Hij heeft al snel de verbindende thema's binnen het gezin op tafel, nadat hij de 'problemenmaker' in het gezin als co-therapeut naast zich heeft genomen. Wat lijkt dit werk toch simpel denk ik dan. Andolfi zal zeggen dat het ook simpel is. Ik ben geïnspireerd en zie om me heen dat ik niet de enige ben.

Keren we terug naar de vraag van dit Symposium: "Het Lorentzhuis 18 jaar, eindelijk volwassen?" . Tim Zwaan hoopt van niet. Ik ben het met hem eens en daarom vertel ik u 'het geheim van het Lorentzhuis' toch maar niet.

Paul Jacobse